

dü ve onları mağlûp ettikten sonra Azerbaycan'a yöneldi. Râşid-Billâh, Melik Dâvud ve Boz-aba ile Hemedan'a gitti, buradan Dâvud ile beraber Hûzistan'a geçti. Onların el-Cezîre'ye yaklaştıklarını duyan Mesud erken davranıp Bağdat'a gitti. Ümitsizliğe kapılan Dâvud Fars'a döndü. Tek başına kalan Râşid-Billâh, İsfahan'da yatağında sonradan bâtinî oldukları anlaşılan Horasanlı hizmetkârları tarafından öldürüldü (25 Ramazan 532 / 6 Haziran 1138). Cenazesi İsfahan dışındaki Cey (Şehristan) Camii'nde türbesi için ayrılan yerde defnedildi. Yâkût el-Hamevî ve Bündârî daha sonra yapılan türbenin yörenin en muteber ziyaret yerlerinden biri olduğunu kaydeder.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (Amedroz), s. 256-257, 259, 264, 267; İbnü'l-Ezrak el-Fârikî, *Târîhu Meyyâfârikin ve Âmid: A Muslim Principality in Crusader Times* (trc. C. Hillenbrand), İstanbul 1990, s. 69, 72-74, 76-78, 80-81, 138; İbnü'l-İmrânî, *el-İnbâ' fi târîhi'l-hulefâ* (nşr. Kâsim es-Sâmerâî), Leiden 1973, s. 222-224; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, X, 50-52, 54-62, 76; Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (Ateş), I, 219-220; *Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye* (Lugal), s. 75-76; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), II, 235; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 538, 560; XI, 27-28, 35-37, 40, 42, 47, 60-63; a.m.f., *et-Târîhu'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atâbekiyye bi'l-Mevşil* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Tuleymât), Kahire 1382/1963, s. 48-55; Bündârî, *Zübdetü'n-Nusra* (Burslan), s. 162, 164, 167, 169-170; Sibî İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, VIII/1, s. 82, 157-158, 167, 168, 189, 237; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1954, II, bk. İndeks; G. le Strange, *Baghdad during the Abbasid Caliphate*, Frankfurt 1993, s. 120, 195, 204, 327-328; C. E. Bosworth, "The Political and Dynastic History of the Iranian World (A. D. 1000-1217)", *CHIr.*, V, 127-129; Coşkun Alptekin, *The Reign of Zangî*, Erzurum 1978, s. 41-45; Eric J. Hanne, *The Caliphate Revisited: The Abbasids of 11th and 12th Century Baghdad* (doktora tezi, 1998), The University of Michigan, s. 338-345; Faruk Sümer, "Mes'ûd", *İA*, VIII, 135-138; a.m.f., "Mes'ûd b. Muhammed Tapar", *DİA*, XXIX, 350-351; K. V. Zetterstéen, "Râşid Billâh", *İA*, IX, 634-635; Carole Hillenbrand, "al-Râşid", *Eİ²* (İng.), VIII, 439-440; Osman Gazi Özgüdenli, "Müsterşid-Billâh", *DİA*, XXXII, 146.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

RÂŞİDİLER

(آل راشد)

XI-XIII. yüzyıllarda
Hadramut'ta hüküm süren
müslüman bir hânedan.

Benî Kahtân'a mensup olduğundan Kahtânîler (Devletü Benî Kahtân) olarak da bilinen Râşidî hânedanı V. (XI.) yüzyılda Kahtân b. Avm b. Ahmed b. Avm tarafın-

dan Terîm'de kuruldu ve bazı aralıklarla yaklaşık üç asır boyunca hâkimiyetini sürdürdü. Râşidîler, bu dönemde Hadramut bölgesinde hüküm süren diğer küçük hânedanlar gibi zaman zaman genişleme siyaseti takip ederek Terîm dışındaki şehirleri ele geçirdi, bazan da rakipleri karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. Hadramut'ta İbâzî hâkimiyetinin zayıflamasının ardından kurulan hânedanın ilk yılları hakkında yeterli bilgi yoktur. 440'tan (1048) sonra öldüğü kaydedilen Kahtân b. Avm'in yerine oğlu Ahmed geçti. Benî Nehd ile devamlı mücadele halinde olan Ahmed yenilgiye uğrayıp 467'de (1075) Terîm'i terk etmek zorunda kaldı ve ertesi yıl Demmûn'da vefat etti. Hânedanın başına geçen Fehd b. Ahmed 480'de (1087) Hadramut bölgesinde hâkimiyet kuran İbn Mencûh ez-Zafârî'ye tâbi oldu ve 528'de (1134) öldü. Onun ardından oğulları Şec'ane (ö. 531/1137), Avvâm (ö. 539/1144) ve Fâris (ö. 547/1152) hükümdarlık yaptı. Fâris'ten sonra yeğeni Râşid b. Şec'ane iktidarı ele geçirdi. Terîm'de pek çok imar faaliyetinde bulunan Râşid, uzun süren iktidarı döneminde Hadramut'taki kabilelerle ve bölge dışından yapılan hücumlarla uğraşmak zorunda kaldı. 575'te (1179) Hadramut'a saldıran Eyyübîler'den Turan Şah'ın nâibi Osman ez-Zencî'ye (ez-Zencârî) karşı Şibâm hâkimiyetle ittifak yaparak direnen Râşid yenilerek esir alındı, oğlu Şec'ane ve diğer hânedan mensupları ile birlikte Aden'e götürüldü. Böylece Terîm dahil Hadramut'un büyük kısmı Eyyübîler'in hâkimiyetine girdi (576/1180). Ertesi yıl serbest bırakılan hânedan mensupları, Râşid'in hayatta olmasına rağmen oğlu Şec'ane (II. Şec'ane) liderliğinde Terîm'de tekrar hâkimiyet tesis ettiler. Bu dönemde de Eyyübîler Terîm'e pek çok sefer düzenledi. Nihayet şehir, 590 (1194) yılında el-Melikü'l-Azîz Zahîrüdî Tuğtegin el-Eyyübî tarafından barış yoluyla ele geçirildi. Eyyübî hâkimiyetini tanyan Şec'ane b. Râşid 593'te (1197) bir köle tarafından düzenlenen suikast sonucu öldürüldü. Yerine ilmi ve dindarlığı meşhur olan, "Âdil" lakabıyla tanınan kardeşi Abdullah b. Râşid geçti.

Daha önceki Râşidî sultanlarının aksine Terîm'le yetinmeyip bütün Hadramut'u kendi yönetiminde birleştirmek isteyen Abdullah, Şibâm'a hücum ederek şehri ele geçirdi, ardından Bür'u hâkimiyeti altına aldı (594/1198). Onun çevredeki şehir ve kabilelere yaptığı saldırılar Benî Hârîse, Benî Nehd, Benî Muâviye ve Âl-i Yûsuf gibi kabilelerin kendisine düşman olmasına yol açtı. Abdullah, 599'da (1203) Şihri mu-

hasara ettiği sırada Nehd kabilesi Hadramut'un büyük bir kısmını ele geçirdi. Terîm bir süre için Abdullah'ın elinden çıktıysa da daha sonra geri alındı. 601 (1205) yılında Terîm surlarını inşa ettiren ve kalesini yenileyen Abdullah sultanlığı fiilen oğlu Fehd b. Abdullah'a terk ederek Terîm dışında inzivaya çekildi (603/1207). Fehd'in gayretleri sonucu Benî Hârîs b. Kâ'b, Benî Nehd ve Benî Harâm 606'da (1209) tekrar Râşidîler'e tâbi oldu.

Eyyübîler'e bağlı bir Hâricî olan Ömer b. Mehdî el-Yemenî, 616 (1219) yılında Âl-i İkbâl'in (Âl-i Fâris) hâkimiyetindeki Şihri'ye saldırarak burayı ele geçirdikten sonra Râşidîler üzerine yürüdü. Abdullah b. Râşid direnmeye çalışırken öldürüldü. Şihri'nden dâvâdan Şibâm ve Terîm'i de ele geçiren Ömer b. Mehdî, Fehd b. Abdullah'ın oğullarını hapsederek Râşidîler yönetimine son verdi. Terîm, Ömer b. Mehdî'nin 621'de (1224) öldürülmesinin ardından Âl-i Yemenî adlı bir mahalfî hânedanın yönetimine geçti. Fehd b. Abdullah'ın neslinden Fehd, daha sonra Resûlîler'in de yardımıyla hânedanı Terîm'de tekrar ihya etmeye çalıştıysa da başarılı olmadı.

İtikadda Eş'arî amelde Şâfiî olan Râşidîler, Hadramut'ta İbâzîliğin etkisini azaltmak için çaba sarfettiler. Bunda Terîm'de yetişen Sünnî âlimlerin büyük payı olmuştur. Bu dönemde Terîm, Hadramut'un önemli ilim merkezi haline gelmiştir. Yahyâ b. Sâlim b. Ebû Ekder, Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Alevî, Şeyh Sâlim b. Fazl b. Abdülkerîm, Sâlim b. Basrî b. Abdullah, Muhammed b. Ahmed b. Yahyâ b. Ebû'l-Hub ve Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Cedîd el-Hüseynî, Terîm'de yetişen âlim ve edipler arasında sayılabilir. Râşidîler'in ekonomisi diğer hânedanlar gibi tarıma bağlı idi. Râşidîler devri siyasî istikrarsızlıklar ve kabileler arasındaki mücadeleler yüzünden kıtlık ve yoksullukla geçmiş, özellikle son dönemlerde konulan aşırı vergilere halk karşı çıkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Yahyâ b. Hüseyin es-San'ânî, *Gâyetü'l-emânî fi ahbârî'l-ku'ri'l-Yemânî* (nşr. Saîd Abdülfettâh Âşûr), Kahire 1388/1968, s. 351, 405-406; Muhammed b. Ahmed b. Ömer eş-Şâtîrî, *Edevârü't-târîhi'l-Hadramî*, Cidde, ts. (Mektebetü'l-irşâd), I, 164-210; Muhammed b. Ali b. Avad, *Cevâhirü't-târîhi'l-Ahkâf* (nşr. Hasan Câd Hasan), Mekke 1382/1962, II, 60-61, 80-81, 90-91, 104-121; Saîd Avad Bâ vezîr, *Me'âlimü't-târîhi'l-Cezîretî'l-Arabiyye*, Aden 1385/1966, s. 274-275; Sâlih el-Hâmid, *Târîhu Hadramevt*, Cidde 1388/1968, II, 405-416; İbrâhim Ahmed el-Makhafî, *Mu'cemü'l-büldân ve'l-kabâ'ili'l-Yemeniyye*, San'a 1422/2002, I, 228-231, 663-665; G. R. Smith, "Hadramawt", *Eİ² Suppl.* (İng.), s. 338.

CENGİZ TOMAR